

ENCYKLIKA PÁPEŽA PAVLA VI.

POPULORUM PROGRESSIO

Biskupom, kňazom, rehoľníkom,
veriacim celého katolíckeho sveta
a všetkým ľuďom dobrej vôle
o rozvoji národov

Text KBS

Vydanie: Spolok sv. Vojtecha, 1997

CTIHODNÝM BRATOM A MILOVANÝM SYNOM
POZDRAV A APOŠTOLSKÉ POŽEHNANIE!

ÚVOD

Cirkev sleduje problém rozvoja

1. Cirkev pozorne sleduje rozvoj národov, najmä tých, čo sa usilujú uniknúť hladu, biede, endemickým chorobám a nevedomosti, čo hľadajú širšiu účasť na plodoch civilizácie a činnejšie uplatnenie svojich ľudských schopností, čo odhodlane smerujú k svojmu plnému rozmachu. Po Druhom vatikánskom koncile obnovené vedomie požiadaviek blahozvesti evanjelia jej ukladá za povinnosť dať sa do služieb ľudí, aby im pomáhala pochopiť plný rozsah tohto vážneho problému a aby ich presvedčila o naliehavosti jednotného postupu na tejto rozhodujúcej zákrute ľudských dejín.

Sociálne učenie pápežov

2. Naši predchodcovia vo svojich veľkých encyklikách: Lev XIII. v *Rerum novarum*,¹ Pius XI. v *Quadragesimo anno*,² Ján XXIII. v *Mater et Magistra*³ a v *Pacem in terris*,⁴ nehovoriac o posolstvách Pia XII. svetu⁵, nezanedbali povinnosť svojho úradu - postaviť do svetla evanjelia sociálne otázky svojej doby.

Celosvetový rozmer problému

3. Dnes si každý musí uvedomiť dôležitú skutočnosť, že sociálna otázka sa stala celosvetovou. Ján XXIII. to vyhlásil jednoznačne⁶ a Koncil to opakuje po ňom vo svojej pastorálnej konštitúcii o Cirkvi v súčasnom svete.⁷ Toto učenie je vážne a jeho uplatnenie naliehavé. Hladujúce národy sa dnes obracajú dramatickým spôsobom na národy žijúce v nadbytku. Cirkev sa chveje pri tomto úzkostnom volaní a vyzýva každého, aby s láskou odpovedal na hlas svojho brata.

Pápežove cesty potvrdili ťažkosti chudobných

4. Pred naším povýšením na najvyššie kňazstvo dve cesty, jedna do Latinskej Ameriky (1960) a druhá do Afriky (1962), nás dali do bezprostredného kontaktu s páľčivými problémami, ktoré zvierajú svetadiely plné života a nádeje. Odetý hodnosťou univerzálneho otcovstva, za ďalších ciest do Svätej zeme a do Indie mali sme možnosť vidieť na vlastné oči a takpovediac dotknúť sa svojimi rukami veľmi vážnych ťažkostí, ktoré doliehajú na národy dávnej civilizácie, zápasiace s rozvojovými problémami. Keď v Ríme zasadal Druhý vatikánsky koncil, prozreteľnostné okolnosti nás priviedli obrátiť sa priamo na valné zhromaždenie Spojených národov: vystúpili sme pred týmto rozsiahlym areopágom ako obhajca chudobných národov.

Pápežska komisia "Iustitia et pax"

5. Napokon v ostatnom čase v túžbe splniť želanie Koncilu a konkretizovať prínos Svätého stolca, čo sa týka veľkej problematiky rozvojových národov, pokladali sme si za povinnosť zriadiť medzi ústrednými cirkevnými ustanovizňami pápežskú komisiu poverenú "vzbudiť vo všetkom Božom ľude plné vedomie úlohy, ktorú terajšie časy od neho vyžadujú, a tak sa pričiniť o pokrok tých najchudobnejších národov, napomáhať sociálnu spravodlivosť medzi národmi a poskytnúť menej rozvinutým národom pomoc, vďaka ktorej by sa mohli samy pre seba postarať o svoj vlastný pokrok"⁸: Spravodlivosť a mier je meno a program tejto komisie. Myslíme, že tento program môže, ba musí združiť ľudí dobrej vôle s našimi katolíckymi synmi a kresťanskými bratmi. Práve preto adresujeme dnes všetkým túto slávnostnú výzvu na súladnú spoluprácu za integrálny rozvoj človeka a za solidárny rozvoj ľudstva.

I.

ZA INTEGRÁLNY ROZVOJ ČLOVEKA

1. DANOSTI PROBLÉMU

Túžby dnešných ľudí

6. Vymaniť sa z biedy, mať bezpečnejšie živobytie, zdravie, stále zamestnanie; mať zvýšenú účasť na zodpovednosti, byť bez akéhokoľvek útlaku, byť chránení pred položením, ktoré uráža ľudskú dôstojnosť; byť vzdelanejší; slovom, viac pracovať, vedieť a vlastniť, a tak aj viac byť: o to sa usilujú dnešní ľudia, zatiaľ čo mnohí z nich sú odsúdení žiť v podmienkach, ktoré robia túto oprávnenú túžbu iluzórnou. Okrem toho národy, ktoré si nedávno nadobudli národnú nezávislosť, pociťujú potrebu spojiť túto politickú slobodu s autonómnym a dôstojným sociálnym a takisto hospodárskym rastom, aby zabezpečili svojim občanom plný ľudský rozvoj a zaujali miesto, ktoré im patrí v spoločenstve národov.

Kolonializmus: negatívne a pozitívne aspekty

7. Vzhľadom na rozsiahlosť a naliehavosť diela, ktoré treba uskutočniť, nechýbajú ani prostriedky, čo ako nedostatočné, zdedené z minulosti. Isteže, treba uznať, že kolonizačné mocnosti často sledovali svoje vlastné záujmy, svoju moc alebo svoju slávu a ich odchod zväčša nechal po sebe zraniteľnú hospodársku situáciu, viazanú napríklad na výnos jedinej plodiny, podliehajúci náhlým a ďalekosiahlym zmenám. No i keď treba priznať výčiny určitého kolonializmu a jeho neblahé následky, treba zároveň vzdať hold schopnostiam a realizáciám kolonizátorov, ktorí toľkým zanedbaným krajinám priniesli svoju vedu a techniku a zanechali blahodarné ovocie svojej prítomnosti. Vytvorené štruktúry, čo ako neúplné, zostávajú a pohli k ústupu nevedomosť a choroby, vybudovali užitočné komunikácie a zlepšili životné podmienky.

Rastúci nepomer medzi národmi

8. To sa teda nezamlčuje a uznáva. No je až príliš jasné, že toto vybavenie je vyložene nedostatočné, aby mohlo čeliť tvrdej skutočnosti modernej ekonomiky. Ak sa ponechá len na svoj vlastný beh, jej mechanizmus privádza svet k zhoršeniu, a nie k vyrovnávaniu rozdielov životnej úrovne: bohaté národy sa tešia rýchlemu rozmachu, kým chudobné sa rozvíjajú pomaly. Nerovnováha sa zväčšuje: podaktoré národy produkujú prebytočné množstvo potravinových dohier, ktoré kruto chýbajú iným, zatiaľ čo tieto vidia, ako sa ich vlastný vývoz stáva neistým.

Uvedomovanie sa potláčaných tried

9. Sociálne spory zároveň nadobudli svetové rozmery. Živý nepokoj, ktorý sa zmocnil chudobných tried v krajinách na ceste spiemyseľňovania, zachvacuje teraz krajiny s takmer výlučne agrárnym hospodárstvom; aj roľníci si začínajú uvedomovať svoju nezaslúženú biedu.⁹ K tomu sa pripája pohoršenie krikľavých rozdielov nielen v užívaní majetkov, ale ešte viac pri uplatňovaní moci. Zatiaľ čo v niektorých krajinách istá oligarchia sa teší rafinovanej civilizácii, ostatné obyvateľstvo, chudobné a rozptýlené, "nemá takmer nijakej možnosti konať z vlastnej iniciatívy a na vlastnú zodpovednosť, ba často sa nachádza v životných a pracovných podmienkach, ktoré sú nedôstojné človeka".¹⁰

Zrážka civilizácií

10. Okrem toho zrážka medzi tradičnými civilizáciami a novotami industriálnej civilizácie rozbíja štruktúry, ktoré

sa neprispôsobujú novým podmienkam. Ich neraz strohý rámec bol nevyhnutnou oporou osobného i rodinného života a starí na ňom lipnú, kým mladí sa z neho vymykajú, akoby išlo o zbytočnú prekážku, a dychtivo sa obracajú k novým formám spoločenského života. Takým spôsobom generačný rozpor vyostreje tragická dilema: alebo zachovať zdedené ustanovizne a vieru a zrieknuť sa pokroku, alebo sa neuzavrieť pred technikou a civilizáciou, prichádzajúcimi zvonka, no odhodiť s tradíciami minulosti všetko ich ľudské bohatstvo. Lebo mravné, duchovné a náboženské základy minulosti pričasto povoľujú, kým zapojenie do nového sveta nie je ešte zabezpečené.

Pokúšenia iluzórnych mesianizmov

11. V tomto zmätku sa stáva prudším pokúšenie, hroziace zväbiť na cestu sľubných mesianizmov, ktoré sú iba strojcami ilúzií. Kto by nevidel z toho vyplývajúce nebezpečenstvá vášnivých ľudových reakcií, vzbúreneckých neporiadkov a posunu k totalitaristickým ideológiám? To sú teda danosti problému, ktorého vážnosť nikomu neuniká.

2. CIRKEV A ROZVOJ

Dielo misionárov

12. Verná učeníu a príkladu svojho božského zakladateľa, ktorý dal hlásenie blahozvesti chudobným za znak svojho poslania,¹¹ Cirkev nikdy nezanedbávala prácu za ľudské povznesenie národov, ktorým prináša vieru v Krista. Jej misionári stavali spolu s kostolmi dobročinné ústavy a nemocnice, školy a univerzity. Učiac domorodcov lepšie využívať vlastné prírodné bohatstvá, často ich chránili pred chamtivosťou cudzincov. Isteže, ich dielo pre to, čo bolo v ňom ľudské, nebolo dokonalé a mohlo sa stať, že podaktorí k hlásaniu autentickej blahozvesti evanjelia primiešali nemálo zo spôsobov myslenia a správania sa krajiny, z ktorej pochádzali. Ale vedeli sa venovať aj miestnym ustanovizniam a zveľaďovať ich. V nejednom kraji patrili medzi priekopníkov materiálneho pokroku a kultúrneho rozmachu. Nech stačí spomenúť príklad otca Charlesa de Foucaulda, ktorého uznali za hodného nazvať pre jeho lásku "univerzálnym bratom" a ktorý zostavil vzácny slovník jazyka Tuaregov. Musíme vzdať hold týmto pričasto zaznávaným predchodcom, podnecovaným Kristovou láskou, ako aj ich nasledovníkom a nástupcom, čo aj dnes preukazujú veľkodušné a nezištné služby tým, ktorým hlásajú evanjelium.

Vzťahy medzi Cirkvou a svetom

13. Ale teraz už miestne a individuálne iniciatívy nestačia. Súčasná svetová situácia si vyžaduje spoločnú akciu na báze jasného pohľadu na všetky hospodárske, sociálne, kultúrne a duchovné aspekty. Cirkev, skúsená znalkyňa ľudstva, vôbec si nenárokujeme miešať sa do politiky štátov. "Ide jej len o jedno: pokračovať pod vedením Ducha Tešiteľa v diele samého Krista, ktorý prišiel na svet, aby vydal svedectvo o pravde, aby spasil, a nie aby si dal posluhovať".¹² Založená, aby zriadila nebeské kráľovstvo už tu na zemi, a nie aby sa zmocnila pozemskej vlády, jasne hlása, že obidve tieto oblasti sú odlišné, tak ako sú zvrchované obidve moci, cirkevná a svetská, každá vo svojom poriadku.¹³ Keďže však žije v dejinách, jej povinnosťou je "skúmať znamenia čias a vysvetľovať ich vo svetle evanjelia."¹⁴ Má účasť na najlepších ľudských úsilíach a trpí, vidiac ich neuspokojené. A tak v túžbe pomáhať ľuďom dosiahnuť ich plný rozvoj, predkladá im to, čo jej prislúcha ako svoje vlastné: celkový pohľad na človeka a na ľudstvo.

Kresťanský pohľad na rozvoj

14. Rozvoj sa neobmedzuje len na jednoduchý hospodársky rast. Aby bol rozvoj ozajstný, musí byť úplný, t.j. musí povznášať celého človeka a každého človeka. Ako to veľmi správne podčiarkol istý vynikajúci odborník: "My nesúhlasíme s tým, aby sa oddeľoval hospodársky prvok od ľudského, rozvoj od civilizácie, do ktorej sa wpisuje. Nám ide o človeka, o každého človeka, o každú ľudskú pospolitosť, áno, o celé ľudstvo".¹⁵

Povolanie a vzrast

15. Podľa Božieho úmyslu každý človek je povolaný rozvíjať sa, lebo každý život je povolaním. Každý dostal od narodenia sťaby v zárodokú súhrn schopností a vlastností, aby raz prinášali ovocie. Ich rozvoj, výsledok výchovy prijatej od prostredia, ako aj osobného úsilia, umožní každému smerovať k určaniu, ktoré mu predkladá Stvoriteľ. Súc obdarený rozumom a slobodou, je zodpovedný za svoj rast, ako aj za svoju spásu. Napomáhaný

a občas hatený svojimi vychovávateľmi a svojim prostredím, každý zostáva - nech sú vplyvy, ktoré naň pôsobia, akékoľvek - hlavným strojcom svojho úspechu alebo svojho neúspechu. Samotným úsilím svojho rozumu a svojej vôle každý človek môže vzrastať v ľudskosti, získať na hodnote a byť niečím viac.

Povinnosť osobného ľudského vzrastu

16. Ináč tento vzrast nie je nezáväzný. Keďže celé stvorenstvo je zamerané na svojho Stvoriteľa, duchovné stvorenie je povinné usmerniť samo od seba svoj život k Bohu, základnej pravde a zvrchovanému dobru. Preto ľudský rast je akoby súhrnom našich povinností. Ba tento prírodný súlad obohatený osobným a zodpovedným úsilím je povolaný prekonať sa. Človek svojím včlenením sa do oživujúceho Krista má prístup k novému rozkvetu, k transcendentnému humanizmu, ktorý mu dáva najväčšiu plnosť. A to je najvyššie určenie osobného rozvoja.

Povinnosť spoločenského vzrastu

17. Lenže každý človek je členom spoločnosti. Prináleží celému ľudstvu. Na tento úplný rozvoj sú povolani všetci ľudia, a nie iba ten alebo onen človek. Civilizácie sa rodia, rastú a umierajú. Ale ako vlny prílivu prenikajú pozvoľna stále viac na pobrežie, tak aj ľudstvo kráča napred cestou dejín. Sme dedičmi predchádzajúcich pokolení a máme účasť na dobrodeniach práce našich súčasníkov, a tak máme povinnosti voči všetkým a nemôžeme nestarať sa o tých, čo prídu po nás rozšíriť kruh ľudskej rodiny. Všeobecná spolupatričnosť skutočne jestvuje a je pre nás dobrodením, ale aj povinnosťou.

Stupnica hodnôt

18. Tento osobný a spoločenský rast by bol ohrozený, keby sa narušila pravá stupnica hodnôt. Oprávnená je túžba mať, čo je potrebné. A práca na zadováženie potrebného je povinnosťou: "Kto nechce pracovať, nech ani neje!"¹⁶ Lenže nadobúdanie pozemských majetkov môže viesť k baživosti, k túžbe mať stále viac a k pokušeniu zväčšovať svoju moc. Osobné, rodinné a národné lakomstvo sa môže zmocniť tých najnemajtnějších, ako aj tých najbohatších a vzbudiť u jedných i u druhých dusivý materializmus.

Dvojznačný rast

19. Mať viac nie je teda posledným cieľom ani pre národy, ani pre jednotlivcov. Každý rast je dvojznačný. Je potrebný, nakoľko umožňuje človeku byť väčším človekom. No zatvára ho sťahy do väzenia, keď sa z neho spraví zvrchované dobro, ktoré prekáža hľadieť ďalej. Vtedy sa srdcia zatvrdzujú a mysle sa uzatvárajú. Ľudia sa viac neschádzajú z priateľstva, ale zo ziskuchtivosti, a to ich rýchlo stavia proti sebe a rozbieja. Výlučné hľadanie majetku je vtedy na prekážku vzrastu bytia a stavia sa proti jeho ozajstnej veľkosti: lakomstvo je tak pre národy, ako aj pre jednotlivcov najzjavnejšou formou mravnej zakrpatenosti.

Smerom k ľudskejším podmienkam

20. Ak si úsilie o rozvoj vyžaduje čím ďalej, tým viac technikov, ešte viac potrebuje mysliteľov s hlbokou reflexiou, hľadajúcich nový humanizmus, ktorý by umožnil modernému človeku nájsť seba samého tým, že si osvojí vyššie hodnoty lásky, priateľstva, modlitby a kontemplácie.¹⁷ Tak bude môcť dospieť k plnosti opravdivý rozvoj, ktorý je pre každého a pre všetkých prechodom z menej ľudských podmienok k ľudskejším podmienkam.

Ideál na nasledovanie

21. Menej ľudské podmienky sú: hmotný nedostatok tých, čo nemajú životné minimum, a mravný nedostatok tých, ktorých oklieštuje sebeckosť. Menej ľudské sú ďalej gniavivé štruktúry, nech už majú svoj pôvod v zneužívaní vlastníctva alebo v zneužívaní moci, vo vykorisťovaní pracujúcich alebo v nespravodlivých transakciách. Podmienky ľudskejšie: povznášanie z biedy k potrebnému vlastníctvu, víťazstvo nad spoločenskými plagiátami, rozširovanie vedomostí, kultúrne zveľaďovanie. Ľudskejšie sú ďalej: rastúca úcta k dôstojnosti blížneho, smerovanie k duchu chudoby,¹⁸ spolupráca na spoločnom dobru, úsilie o mier. Ľudskejšie je ešte: uznávanie človekom najvyšších hodnôt a Boha, ktorý je ich zdrojom a ich cieľom. Napokon a nadovšetko ľudskejšie sú: viera, Boží dar prijatý dobrou vôľou človeka, a jednota v Kristovej láske, čo nás všetkých pozýva mať účasť ako synov na živote Boha, živého Otca všetkých ľudí.

3. ČINNOSŤ, NA KTORÚ SA TREBA PODUJAŤ

Všeobecné určenie dobier

22. "Naplnite zem a podmaňte si ju":19 Biblia nás hneď na svojej prvej strane učí, že celé stvorenstvo je pre človeka, ktorý je povinný vynakladať rozumné úsilie, aby ho zužitkoval a svojou prácou ho takpovediac dovŕšil na službu sebe. Ak má teda zem poskytovať každému prostriedky na živobytie a pomôcky pre vlastné zveľaďovanie, každý človek má striktné právo nájsť tu všetko, čo potrebuje. Nedávny koncil to pripomenul: "Boh určil zem so všetkým, čo obsahuje, na užívanie všetkým ľuďom a národom, takže všetci majú byť rovnakým právom účastní stvorených dobier pod vedením spravodlivosti sprevádzanej láskou".20 Všetky ostatné práva akéhokoľvek druhu, vrátane práva na vlastníctvo a slobody obchodovania, sú podradené tomuto, a preto nemajú haťiť, lež, práve naopak, uľahčovať jeho uplatňovanie. A priviesť ich k svojmu pôvodnému určeniu je vážnou a naliehavou sociálnou povinnosťou.

Správne použitie vlastníctva

23. "Ak niekto má pozemský majetok a vidí brata v núdzi, a srdce si pred ním zatvorí, ako vňom môže ostávať Božia láska?"21 Je známe, ako rozhodne cirkevní otcovia vymedzili vzťahy tých, čo majú, k tým, čo sú v núdzi: "Nie zo svojho uštedruješ chudobnému," tvrdí svätý Ambróz, "ale mu len vraciaš, čo mu patrí. Lebo si privlastňuješ to, čo je dané vedno do úžitku všetkým. Zem je daná všetkým, a nie iba boháčom."22 To znamená, že súkromné vlastníctvo nie je pre nikoho ustanovené ako bezvýhradné a neobmedzené právo. Nik nie je oprávnený vyhradiť si pre svoj výlučný úžitok to, čo presahuje jeho potreby, keď ostatným chýba nevyhnutné. Slovom, "podľa tradičného učenia cirkevných otcov a veľkých teológov vlastnícke právo sa nikdy nemá uplatňovať na úkor spoločného dobra". Ak sa stane, že vznikne spor "medzi nadobudnutým súkromným právom a základnými požiadavkami pospolitosti", je povinnosťou verejných vrchností "usilovať sa ho rozriešiť za aktívnej účasti jednotlivcov a spoločenských skupín".23

Použitie zisku

24. Verejné blaho teda niekedy vyžaduje vyvlastnenie, ak vzhľadom na svoju rozsiahlosť, na slabé alebo nijaké zužitkovanie, na biedu, ktorá z toho vyplýva obyvateľstvu, na značné škody spôsobené záujmom krajiny určité majetky sú na prekážku kolektívnej prosperity. Koncil toto jednoznačne potvrdil24 a nie menej jasne pripomenul, že disponovateľný zisk nie je ponechaný na úplnú ľubovôľu jednotlivcov a že sebecké špekulácie sa musia vylúčiť. Nebolo by teda prípustné, aby občania, ktorí majú hojné príjmy plynúce z národných zdrojov a národnej aktivity, prenášali značnú časť z nich jedine vo svoj prospech do cudziny bez ohľadu na očividnú škodu, ktorú tým spôsobujú svojej vlasti.25

Spriemyselňovanie ako znak a činiteľ rozvoja

25. Zavádzanie priemyslu, potrebné pre hospodársky rast a ľudský pokrok, je znakom a zároveň činiteľom rozvoja. Húževnatým uplatňovaním svojho rozumu a svojej práce človek sa postupne zmocňuje tajomstiev prírody a lepšie využíva jej bohatstvá. Súčasne s vtlačaním disciplíny svojim návykom rozvíja v sebe bádateľské a objaviteľské záujmy, vystavuje sa vypočítanému riziku, pestuje odvážnosť v podnikaní, veľkodušnú iniciatívnosť, zmysel pre zodpovednosť.

Nové odsúdenie kapitalizmu

26. Lenže v týchto nových spoločenských podmienkach nanešťastie vznikol systém, pokladajúci zisk za základný činiteľ hospodárskeho pokroku, konkurenciu za najvyšší ekonomický zákon a súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov za absolútne právo, neobmedzené primeranými sociálnymi povinnosťami. Tento bezuzdný liberalizmus viedol k diktatúre, ktorú Pius XI. právom pranieroval ako pôvodkyňu "medzinárodného peňažného imperializmu".26 Podobné prechmaty nemôžeme nikdy dosť odsúdiť, ešte raz slávnostne pripomínajúc, že ekonomika je v službách človeka.27 Ale i keď je pravda, že určitý kapitalizmus bol prameňom primnohých utrpení, krívd a bratovražedných bojov, ktorých následky ešte trvajú, neprávom by sa samému priemyselňovaniu pripisovali zlá, zavinené nešťastným systémom, ktorý ho sprevádzal. Naopak, treba v záujme spravodlivosti uznať nenahraditeľný prínos organizácie práce a industriálneho pokroku k dielu rozvoja. Dôstojnosť práce

27. Tak isto ak niekedy môže zavládnuť prehnaná mystika práce, to nič nemení na fakte, že práca je chcená a požehnaná od Boha. Stvorený na obraz svojho Stvoriteľa, "človek má s ním spolupracovať na dovŕšení stvorenia a on sám má poznačiť zem duchovným charakterom, ktorého sa mu dostalo."28 Boh obdaroval

človeka rozumnosťou, obrazotvornosťou a vnímavosťou a tým mu dal možnosť zavŕšiť určitým spôsobom svoje dielo. Každý pracujúci, nech je už umelcom, remeselníkom, podnikateľom, robotníkom alebo roľníkom, je zároveň aj tvorcom. Pracujúci, sklonený nad hmotou, ktorá mu odporuje, vtlačá jej svoj znak a sám získava na húževnatosti, dôvtipnosti a vynachádzavosti. Ba čo viac, práca konaná spoločne, v účasti na spoločných nádejach, utrpeniach, túžbach a radoostiach, zjednocuje vôle, zblížuje mysle a stmeluje srdcia: pri práci ľudia zisťujú, že sú bratmi.²⁹

Dvojznačnosť práce

28. Práca, bezpochyby dvojznačná, pretože sľubuje peniaze, pôžitky a moc, čím jedných privádza k sebecku a druhých k revolte, rozvíja však aj profesionálne povedomie, zmysel pre povinnosť a lásku k blížnemu. Pri vzrastajúcej vedeckosti a lepšej organizovanosti hrozí pracujúcemu, ktorý sa stal jej sluhom, zneľudštením, lebo práca je ľudská len vtedy, ak zostáva rozumná a slobodná. Ján XXIII. pripomenul naliehavosť potreby vrátiť pracujúcemu svojmu dôstojnosť tým, že sa mu umožní reálna účasť na spoločnom diele: "Treba sa usilovať o to, aby sa podniky stávali skutočne ľudskými spoločenstvami vo svojich vzťahoch, vo svojej činnosti a v postavení všetkých svojich zamestnancov."³⁰ Ba pre kresťana ľudská práca má za cieľ aj spoluprácu na utváraní nadprirodzeného sveta,³¹ ktorý je nedokončený, kým všetci spolu nedospejeme v toho dokonalého človeka, o ktorom hovorí svätý Pavol: "k miere plného Kristovho veku."³²

Naliehavosť diela

29. Treba sa poponáhľať. Priveľa ľudí trpí a zväčšuje sa odstup, ktorým sa odlišuje pokrok jedných od stagnácie, ba regresie druhých. Treba však, aby dielo, ktoré sa má uskutočniť, sa vyvíjalo harmonicky, lebo ináč by sa narušila bezpodmienečne potrebná rovnováha. Improvizovaná pozemková reforma môže sa minúť cieľa. Prenáhlená industrializácia môže rozložiť štruktúry, ktoré sú ešte potrebné, a spôsobiť sociálne biedy, čo znamená úpadok ľudskosti.

Pokušenie násilia

30. Isteže, vyskytujú sa situácie, ktorých nespravodlivosť volá do neba. Keď obyvateľstvo celých území nemá ani to nevyhnutne potrebné a žije v takej závislosti, že sa mu nedovoľuje nijaká iniciatíva, nijaká zodpovednosť ani nijaká možnosť kultúrneho zveľaďovania a účasti na spoločenskom a politickom živote, vzniká veľké pokušenie násilne skončiť s toľkými urážkami ľudskej dôstojnosti.

Revolúcia, prameň nových nespravodlivostí

31. Je však isté, že okrem prípadov zrejmej a dlhotrvajúcej tyranie, ktorá by vážne porušovala základné osobné práva a nebezpečne by poškodzovala všeobecné dobro krajiny, revolučné povstanie spôsobuje nové nespravodlivosti, zapríčiňuje novú nerovnováhu a vyvoláva nové pustošenie. Proti skutočnému zlu sa nedá bojovať za cenu ešte väčšieho zla.

Rozvoj si vyžaduje naliehavé reformy

32. Treba nás dobre rozumieť: súčasnej situácii je nutné čeliť s odvahou a treba bojovať a zvíťaziť proti krivdám, ktoré so sebou prináša. Rozvoj si vyžaduje smelé a hlboko novátorské transformácie. Treba začať bez meškania s bezodkladnými reformami. Každý má mať na nich veľkodušnú účasť, najmä tí, čo vzhľadom na svoju výchovu, svoje postavenie a svoj vplyv majú veľké možnosti uplatnenia. Nech predchádzajú príkladom a vezmú zo svojho, tak ako to spravili viacerí naši bratia v episkopáte.³³ Tak zodpovedia očakávaniu ľudí a budú verní Duchu Božiemu, lebo "kvas evanjelia vzbudil a vzbudzuje v srdci človeka nezadržateľnú požiadavku vlastnej dôstojnosti."³⁴

Nevyhnutnosť globálnych programov a plánovania

33. Sama osobná iniciatíva a jednoduchá hra konkurencie by nevedeli zabezpečiť úspešný rozvoj. Nemožno riskovať, že sa ešte viac rozmnoží bohatstvo zámožných a moc silných a pritom sa bude zväčšovať bieda chudobných a stupňovať poroba utláčaných. Preto sú potrebné programy, ktoré majú "podnecovať, napomáhať, koordinovať, doľňať a integrovať"³⁵ činnosť jednotlivcov a intermediárnych združení. Prislúcha verejným vrchnostiach voliť, ba uložiť ciele, ktoré treba sledovať, výsledky, ktoré sa majú dosiahnuť, prostriedky, ktoré k nim vedú, a ony majú aj podnecovať všetky sily zoskupené v tejto spoločnej akcii. Ale nech dbajú o to, aby zapojili do tohto diela aj súkromné iniciatívy a intermediárne združenia. Tak sa vyhnú nebezpečenstvu úplnej

kolektivizácie alebo svojvoľného plánovania, ktoré - keďže upierajú slobodu - by zamedzili uplatňovanie základných práv ľudskej osobnosti.

Programy musia byť v službe človeka

34. Lebo každý program určený na zvýšenie produktivity nemá napokon iný zmysel, ako slúžiť človeku. Jeho úlohou je, aby vyrovnával rozdiely, potláčal diskriminácie, vymanil človeka z jeho závislosti a aby ho urobil schopným stať sa zodpovedným činiteľom svojho vlastného hmotného zveľaďovania, mravného pokroku a duchovného rozvoja. Lebo hovoriť o pokroku znamená starať sa rovnako tak o sociálny pokrok, ako o hospodársky rast. Nestačí rozmnožiť bohatstvá, aby boli tým samým aj spravodlivo rozdelené. Nestačí rozvíjať techniku, aby sa dalo na zemi aj ľudskejšie žiť. Tí, čo sú na ceste rozvoja, nech sa poučia na omyloch tých, ktorí ich predišli, nech si dajú pozor na nebezpečenstvá, ktorým sa treba vyhýbať v tejto oblasti. Zajtrašia technokracia môže spôsobiť nemenej strašné zlá ako včerajší liberalizmus. Ekonomika a technika nemajú zmysel bez vzťahu k človeku, ktorému majú slúžiť. A človek je naozaj človekom iba natoľko, nakoľko je pánom svojej činnosti a sudcom jej hodnoty a tým aj pôvodcom svojho pokroku v súlade s prirodzenosťou, ktorú dostal od svojho Stvoriteľa a ktorej možnosti a požiadavky slobodne prijíma.

Gramotnosť ako prvotný faktor spoločenskej integrácie

35. Ba možno tvrdiť, že hospodársky rast závisí v prvom rade od sociálneho pokroku. Preto základná výchova je prvým zámerom rozvojového plánu. Veď hlad po vzdelaní je nemenej deprimujúci ako hlad po potrave. Negramotný trpí duchovnou podvýchovou. Vedieť čítať a písať, získať si odborné vzdelanie znamená nadobudnúť sebadôveru a zistiť, že možno napredovať spolu s ostatnými. Ako sme to povedali vo svojom posolstve kongresu UNESCO v Teheráne v roku 1965, gramotnosť je pre človeka "prvotným faktorom spoločenskej integrácie a zároveň osobného obohatenia, kým pre spoločnosť je privilegovaným prostriedkom hospodárskeho pokroku a rozvoja".³⁶ Preto máme radosť z dobrej práce, ktorú na tomto poli konajú súkromné podujatia, verejné vrchnosti a medzinárodné organizácie: sú to prví strojcovia rozvoja, pretože uschopňujú človeka, aby ho on sám začal uskutočňovať.

Prvoradá úloha rodiny

36. Avšak človek je sám sebou jedine vo svojom spoločenskom prostredí, v ktorom má rodina prvoradú úlohu. Táto úloha mohla byť neprimeraná v niektorých časových a miestnych okolnostiach, keď sa uplatňovala na úkor základných osobných slobôd. Staré spoločenské rámce rozvojových krajín sú často pristrohé a zle organizované, avšak sú ešte istý čas potrebné, i keď treba, aby sa postupne uvoľňoval ich prehnaný vplyv. Ale prirodzená, monogamická a stála rodina, aká má byť podľa Božích úmyslov,³⁷ kresťanstvom posvätená, musí zostať miestom, kde sa stretávajú "rozličné generácie a vzájomne si pomáhajú obohacovať svoje vedomosti, ako aj zladovať osobné práva s ostatnými požiadavkami spoločenského života".³⁸

Rozvíjať zodpovedné rodičovstvo

37. Treba uznať, že zrýchlený rast obyvateľstva veľmi často pridáva svoje ťažkosti k rozvojovým problémom. Počet obyvateľstva rastie rýchlejšie než disponovateľné prostriedky. Zdá sa, že je situácia bez východiska. Vtedy vzniká veľké pokušenie brzdiť rast obyvateľstva radikálnymi opatreniami. Je nepochybné, že verejné vrchnosti môžu zakročovať v medziach svojej kompetencie poskytovaním poučení a vhodnými opatreniami, pod podmienkou, že sú v súlade s požiadavkami mravného zákona a rešpektujú spravodlivú slobodu manželského páru. Bez neodcudziteľného práva na manželstvo a na plodenie niet ľudskej dôstojnosti. Prislúcha rodičom pri plnom poznaní veci s konečnou platnosťou rozhodnúť o počte svojich detí, vo vedomí svojej zodpovednosti pred Bohom, pred sebou, pred deťmi, ktoré už priniesli na svet, a pred spoločnosťou, ktorej sú členmi, podľa požiadaviek svojho svedomia osvieteného správne vykladaným Božím zákonom a posilňovaného dôverou v Boha.³⁹

Úlohy profesijných organizácií

38. Človek, ktorý má v rodine svoje základné životné prostredie, často nachádza pomoc, čo sa týka rozvoja, v profesijných organizáciách. I keď ony majú za cieľ napomáhať záujmy svojho členstva, predsa majú zároveň veľkú zodpovednosť aj v oblasti výchovného poslania, ktoré môžu a majú plniť. Pomocou informácií, ktoré podávajú, a vzdelávania, ktoré poskytujú, majú možnosť veľa vykonať, aby vzbudili u všetkých zmysel pre

všeobecné dobro a pre povinnosti, ktoré z toho pre každého vyplývajú.

Pluralizmus odborových organizácií

39. Každá sociálna činnosť sa viaže na určité učenie. Kresťan nemôže súhlasiť s učením, ktoré sa zakladá na materialistickej a ateistickej filozofii, ktoré nerešpektuje ani náboženské zameranie života na svoj konečný cieľ vo večnosti, ani ľudskú slobodu a dôstojnosť. Avšak pod podmienkou, že sú tieto hodnoty zabezpečené, určitý pluralizmus profesijných a odborových organizácií je prípustný a v istom zmysle užitočný, ak chráni slobodu a vyvoláva zápolenie. Z celého srdca vzdávame hold všetkým, ktorí v nich pracujú v nezištnej službe svojim bratom.

Chrániť kultúrne tradície každej krajiny

40. Popri profesijných organizáciách sú v činnosti aj kultúrne ustanovizne, ktorých úloha je nie menej významná pre úspešný rozvoj. "Budúcnosť sveta bola by ohrozená - vážne pripomína Koncil - keby naša doba nevedela vzbudiť zo svojho streda ľudí obdarených múdrosťou." A dodáva: "Viaceré národy, chudobné síce z hospodárskej stránky, ale oplývajúce múdrosťou, môžu byť v tomto vynikajúcom spôsobilom osožné iným".⁴⁰ Každá krajina, či bohatá, či chudobná, má svoju civilizáciu zdedenú od predkov - ustanovizne potrebné pre pozemský život a vyššie umelecké, intelektuálne a náboženské prejavy duchovného života. Ak tieto vyššie prejavy obsahujú skutočné ľudské hodnoty, bolo by ťažkým omylom obetovať ich v prospech pozemských prejavov. Národ, ktorý by s tým súhlasil, stratil by to najlepšie zo seba samého: aby mohol žiť, obetoval by sám zmysel svojho jestvovania. Kristovo upozornenie platí aj pre národy: "Veď čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal, a svojej duši by uškodil?".⁴¹

Pokušenie materializmu

41. Chudobné národy sa nikdy nebudú mať dosť na pozore pred týmto pokušením, ktoré k nim prichádza od bohatých národov. Tieto veľmi často prinášajú spolu s príkladom svojho úspechu v technickej a kultúrnej civilizácii i vzor činnosti zameranej hlavne na dosiahnutie hmotného blahobytu. Niežeby hmotný blahobyt sám osebe znemožňoval činnosť ducha. Naopak, "ľudský duch, oslobodzujúc sa spod otroctva hmoty, sa môže nehatenejšie pozdvihnúť k uctievaniu a kontemplovaniu Stvoriteľa".⁴² Avšak "moderná civilizácia, isteže, nie sama osebe, ale preto, že je priveľmi zaujatá pozemskými skutočnosťami, často môže sťažovať prístup k Bohu".⁴³ Národy na ceste rozvoja musia teda vedieť vyberať medzi tým, čo sa im predkladá: kritizovať a vylučovať nepravé dobré, ktoré by mali za následok úpadok ľudského ideálu, a prijímať zdravé a užitočné hodnoty, aby ich zveľaďovali spolu so svojimi podľa svojich vlastných vlôh.

Smerom k úplnému humanizmu

42. Treba pestovať úplný humanizmus.⁴⁴ Čože je to však, ak nie integrálny rozvoj každého človeka a všetkých ľudí? Uzavretý humanizmus, nemajúci zmysel pre duchovné hodnoty a pre Boha, ktorý je ich zdrojom, by mohol mať zdanlivo väčšie možnosti triumfovať. Človek môže bezpochyby organizovať zem bez Boha. Lenže "bez Boha ju môže napokon organizovať len proti človeku. Výlučný humanizmus je humanizmus neľudský".⁴⁵ O pravom humanizme možno teda hovoriť len vtedy, ak sa neuzatvára pred absolútnom, uznávajúc povolanie, ktoré umožňuje správne chápanie ľudského života. Človek namiesto toho, aby bol najvyššou normou stupnice hodnôt, uplatňuje sám seba iba tak, že sa prekonáva. Podľa prilievavého Pascalovho výroku: "Človek nekonečne presahuje človeka."⁴⁶

II.

CESTA K SOLIDÁRNEMU ROZVOJU ĽUDSTVA

Realizovať pravé spoločenstvo národov

43. Integrálny rozvoj človeka nemôže ísť bez solidárneho rozvoja ľudstva. V Bombaji sme povedali: "Človek sa musí stretnúť s človekom, národy sa musia stretnúť ako bratia a sestry, ako Božie dievky. V tomto vzájomnom porozumení a priateľstve, v tomto posvätnom spoločenstve musíme sa zároveň pustiť do spoločnej práce, aby sme budovali spoločnú budúcnosť ľudstva."⁴⁷ Preto sme navrhli hľadať konkrétne a praktické prostriedky organizácie a spolupráce s cieľom dať vedno disponibilné zdroje, a tak uskutočňovať opravdivé spoločenstvo medzi všetkými národmi.

Bratstvo národov

44. Táto povinnosť sa týka v prvom rade tých, ktorí sú viac obdarení. Ich povinnosti korenia v ľudskom a nadprirodzenom bratstve a predstavujú sa v troch aspektoch: povinnosť súdržnosti čiže pomoc, ktorú majú poskytovať bohaté krajiny rozvojovým krajinám; povinnosť sociálnej spravodlivosti čiže náprava nesprávnych obchodných vzťahov medzi silnými a slabými národmi; povinnosť univerzálnej lásky čiže práca za ľudskejší svet pre všetkých, v ktorom všetci budú dávať a prijímať bez toho, že by pokrok jedných bol na prekážku rozvoja druhých. Ide o vážnu vec, pretože od nej závisí budúcnosť svetovej civilizácie.

1. POMOC SLABÝM

Boj proti hladu...

45. Svätý Jakub hovorí: "Ak je brat alebo sestra bez šiat a chýba im každodenná obživa a niekto z vás by im povedal: 'Chodte v pokoji! Zohrejte sa a najedzte sa!', ale nedali by ste im, čo potrebujú pre telo, čo to osoží?!"⁴⁸ Dnes už nik nemôže ignorovať, že jestvujú celé kontinenty, na ktorých nespočítateľné množstvo mužov a žien trápi hlad a nespočítateľné množstvo detí trpí podvýživou, takže nemálo z nich zomiera v útlom veku a telesný rast i mentálny vývin mnohých z nich sú porušené, že celé kraje sú následkom toho odsúdené na tú najbezútešnejšiu beznádejnosť.

...dnes

46. Už odzneli úzkostné výzvy. Apel Jána XXIII. bol vrelo prijatý.⁴⁹ My sami sme ho obnovili v našom vianočnom posolstve roku 1963⁵⁰ a opäť roku 1966 v prospech Indie.⁵¹ Kampaň proti hladu, rozvinutá Medzinárodnou organizáciou pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) a podporovaná Svätým stolcom, sa stretla s veľkodušným ohlasom. Naša Caritas internationalis je všade v činnosti a početní katolíci na podnet našich bratov v episkopáte sa i osobne dávajú a obetujú bez výhrad v službe tým, čo potrebujú pomoc a postupne rozširujú okruh tých, ktorých sa ujímajú ako svojich blížnych.

...zajtra

47. Toto však nestačí, ako nestačia súkromné a verejné investície, dary a poskytnuté pôžičky. Nejde iba o premáhanie hladu alebo len o odstraňovanie chudoby. Boj proti biede, hoci je naliehavý a potrebný, nestačí. Ide o budovanie sveta, v ktorom by každý človek bez ohľadu na rasu, náboženstvo a národnosť mohol žiť v plnej miere ľudským životom, vymanený spod poroby iných ľudí a nedokonale ovládanej prírody. Ide o budovanie sveta, v ktorom by sloboda nebola iba prázdny slovom a v ktorom by chudobný Lazár mohol sedieť za tým istým stolom ako boháč.⁵² To vyžaduje od bohatého značnú veľkodušnosť, veľa obiet a vytrvalé úsilie. Každý si má spytovať svedomie, ktoré má pre naše časy nové otázky: Či je ochotný vydržiavať svojimi peniazmi diela a misie organizované v prospech tých najchudobnejších? Platiť väčšie dane, aby verejná moc zvýšila rozvojové úsilie? Kupovať za drahšie peniaze importované produkty, aby sa spravodlivejšie platilo výrobcovi? Ak ide o mladého človeka, či je ochotný v prípade potreby vysťahovať sa z vlasti a napomáhať vzrast mladých národov?

Povinnosť solidárnosti medzi národmi

48. Povinnosť solidárnosti, ktorá platí pre jednotlivcov, platí aj pre národy: "Je veľmi vážnou povinnosťou pokročilých národov napomáhať rozvojové národy."⁵³ Treba uskutočňovať toto koncilové učenie. Rozumie sa, že z darov Prozreteľnosti ako z ovocia svojej práce ťaží v prvom rade obyvateľstvo, ktorému sa ich dostalo. Avšak nijaký národ si nemôže nárokovať právo na výlučné užívanie svojich bohatstiev. Každý národ má zvyšovať a zdokonaľovať svoju produkciu, aby zabezpečil všetkým svojim príslušníkom naozaj ľudskú životnú úroveň a aby zároveň prispel k solidárnemu rozvoju ľudstva. Vzhľadom na rastúcu núdzu rozvojových krajín treba pokladať za samozrejmé, že pokročilá krajina venuje čiastku svojej produkcie ich potrebám; a takisto je len prirodzené, že pripravuje vychovávateľov, inžinierov, technikov a vedcov, ktorí dajú svoju vedu a skúsenosť do ich služieb.

Nadbytok bohatých krajín chudobným krajinám

49. Treba tiež opätovne pripomenúť: nadbytok bohatých krajín má slúžiť chudobným krajinám. Pravidlo, ktoré kedysi platilo v prospech tých najbližších, treba teraz vzťahovať na všetku chudobu celého sveta vo všeobecnosti. Ostatne práve bohatí budú z toho ťažiť prví. Lebo keby zotrvali vo svojom lakomstve, to by

mohlo vyvolať iba Boží súd a hnev chudobných s nepredvídateľnými následkami. Keby sa súčasné kvitnúce civilizácie uzavreli do svojho egoizmu, poškodili by tým svoje najvyššie hodnoty, obetujúc vôľu viac byť túžbe viac mať. A vzťahovalo by sa na nich podobenstvo o boháčovi, ktorému prinieslo pole hojnú úrodu a ktorý si ju nemal kde uskladniť: "Ale Boh mu povedal: Blázon! Ešte tejto noci požiadajú od teba tvoj život."⁵⁴

Nutnosť vážne programovať pomoc

50. Aby tieto úsilia dosiahli plnú účinnosť, nesmú zostať rozptýlené a osamotené, tobôž nie postavené proti sebe z prestížnych alebo mocenských dôvodov. Situácia si vyžaduje zjednotené programy. Veď program je čosi viac a čosi lepšie než príležitostná pomoc ponechaná na dobrú vôľu každého. Predpokladá - ako sme to už povedali - dôkladný výskum, určenie prostriedkov a organizáciu úsilia, aby zodpovedal súčasným potrebám a predvídateľným požiadavkám. Je však ešte čímsi viac, keďže presahuje perspektívu obyčajného hospodárskeho rastu a sociálneho pokroku, a dáva zmysel a hodnotu dielu, ktoré sa má uskutočniť. Tým, že usporadúva svet, zhodnocuje človeka.

Nevyhnutnosť svetového fondu na prekonanie biedy

51. Malo by sa ísť ešte ďalej. V Bombaji sme žiadali zriadiť veľký svetový fond, vydržiavaný z časti zbrojárskych výloh, aby sa tak išlo v ústrety tým najzanedbanejším.⁵⁵ Čo platí pre bezprostredný boj proti biede, platí aj vo veci rozvoja. Jedine celosvetová spolupráca, ktorej by bol spoločný fond symbolom a zároveň nástrojom, by umožnila prekonať jalové rivality a nadviazať plodný a pokojný dialóg medzi všetkými národmi.

Výhody tohto svetového fondu

52. Isteže, možno aj naďalej ponechať bilaterálne a multilaterálne dohody. Ony totiž dávajú možnosť nahradiť vzťahy závislosti a trpkosť koloniálnych čias blahodarnými priateľskými stykmi vyvíjajúcimi sa na základe právnej a politickej rovnosti. Ale zapojené do programu celosvetovej spolupráce by boli chránené pred akýmkoľvek podozrením. Nedôvera napomáhaných by sa zmiernila. Nemuseli by sa totiž už toľko obávať určitých prejavov známych pod menom neokolonializmus, ktorý pod rúškom finančnej pomoci a technickej asistencie chce politickým tlakom a hospodárskym ovládaním chrániť alebo vydobíť mocenskú nadvládu. ...jeho naliehavosť

53. Ktože by konečne nevidel, že takýto fond by uľahčil rekonverziu určitého plytvania, ktoré je ovocím strachu a pýchy? Keď toľké rodiny trú biedu, keď toľkí ľudia zostávajú bez vzdelania, keď ešte chýba toľko škôl, nemocníc a bytov hodných tohto mena, akékoľvek verejné alebo súkromné rozhadzovanie, akékoľvek národná alebo osobná chvastúnska márnotratosť, akékoľvek vyčerpávajúce preteky v zbrojení sa stávajú neznesiteľným škandálom. Je našou povinnosťou pranierovať to. Keby nás len chceli zodpovední činitelia počúvnuť prv, než je prineskoro.

Konkrétne smernice pre reálnu pomoc medzi národmi

54. To znamená, že je nevyhnutné, aby sa medzi všetkými nadviazal dialóg, ktorého sme sa túžobne dovolávali v našej prvej encyklike Ecclesiam suam.⁵⁶ Tento dialóg medzi tými, čo poskytujú prostriedky, a tými, čo z nich majú úžitok, umožní určovať výšku pomoci nielen podľa veľkodušnosti a možností jedných, ale aj podľa skutočných potrieb a schopnosti upotrebenia druhých. Rozvojové krajiny nebudú potom vystavené nebezpečenstvu natoľko sa zadĺžiť, že splácanie dlhov by pohltilo ich najlepšie dôchodky. Úroková miera a dĺžka pôžičiek sa môžu upraviť znesiteľným spôsobom pre jedných i pre druhých tým, že sa bude dbať na rovnováhu medzi darmi, bezúročnými pôžičkami, prípadne pôžičkami s veľmi nízkymi úrokmi a amortizačnou lehotou. Budú sa môcť dať záruky tým, čo poskytujú finančné prostriedky, o ich použitie podľa dohovoreného plánu a s rozumnou účinnosťou. Lebo netreba podporovať lenivcov a príživníkov. A tí, čo prijímajú pomoc, si budú môcť vyhradiť, aby sa nik nemiešal do ich politiky ani nenarušoval ich sociálnu štruktúru. Ako zvrchovaným štátom, im samým prináleží spravovať svoje vlastné záležitosti, určovať svoju politiku a slobodne si vybrať spoločenské zriadenie, ktorému dávajú prednosť. Treba teda nadviazať dobrovoľnú spoluprácu, tvorivú spoluúčasť jedných s druhými na budovaní ľudskejšieho sveta, a to pri rovnakej dôstojnosti.

Ide o samotný život a občiansky pokoj chudobných krajín

55. Táto úloha by sa mohla zdať neuskutočniteľná v krajoch, kde starosť o každodenné živobytie si vyžaduje všetko úsilie rodiny, ktorá je preto neschopná pomýšľať na prácu spôsobilú zabezpečiť menej biednu

budúcnosť. Treba však pomáhať práve týmto mužom a ženám, treba ich presvedčať, aby oni sami pracovali na svojom vlastnom rozvoji a aby si postupne zadovážili na to potrebné prostriedky. Toto spoločné dielo, pravdaže, nepôjde bez súladného, vytrvalého a odvážneho úsilia. Ale nech sú o tom všetci pevne presvedčení, že tu ide o život chudobných národov, o občiansky pokoj rozvojových krajín a o svetový mier.

2. ROVNOSŤ V OBCHODNÝCH STYKOCH

56. Úsilia, čo ako značné, zamerané na finančnú a technickú pomoc rozvojovým krajinám, boli by iluzórne, keby ich výsledky čiastočne marila hra obchodných vzťahov medzi bohatými a chudobnými krajinami. Tieto by stratili dôveru, keby mali dojem, že sa im jednou rukou berie, čo sa im druhou dáva.

Rastúci nepomer medzi cenami základných tovarov

57. Národy s vysoko vyvinutým priemyslom vyvážajú totiž najmä spracovaný tovar, kým hospodársky málo rozvinuté krajiny môžu predávať iba poľnohospodárske výrobky a suroviny. Vďaka technickému pokroku hotové výrobky rýchlo vzrastajú na cene a majú dostatočný odbyt. Naproti tomu prvotné produkty z rozvojových krajín podliehajú rozsiahlym a náhlým zmenám cien, ktoré sú veľmi ďaleko od stúpajúcej nadhodnoty hotových výrobkov. Preto priemyselne málo vyvinuté krajiny narážajú na veľké ťažkosti, keď musia počítať s vývozom, aby zabezpečili rovnováhu svojho hospodárstva a splnili svoj rozvojový plán. Chudobné národy zostávajú stále chudobné, a bohaté neprestajne bohatnú.

Prekonaný princíp "voľného trhu" v obchode

58. To znamená, že zákon voľného obchodu nemôže viac výlučne vládnuť v medzinárodných stykoch. Isteže, jeho výhody sú očividné, ak sa partneri nenachádzajú v priveľmi nerovnocenných podmienkach čo do hospodárskeho potenciálu: vtedy je podnecovateľom pokroku a odmenou za námahu. Preto priemyselne vyspelé krajiny ho pokladajú za spravodlivý. Veci sa však majú ináč, keď sú podmienky medzi krajinami veľmi rozdielne: vtedy ceny, ktoré sa na trhu "slobodne" stanovujú, môžu mať nespravodlivé následky. Treba uznať: sám podstatný princíp liberalizmu ako normy obchodnej výmeny sa tu stáva otáznym.

Spravodlivosť v medzinárodných dohodách

59. Učenie Leva XIII. v Rerum novarum zostáva stále v platnosti: súhlas stránok, ak sú v priveľmi nerovnom položení, nestačí, aby zaručil spravodlivosť dohody, a zákon slobodného súhlasu zostáva podriadený požiadavkám prirodzeného práva.⁵⁷ Čo sa tam vzťahuje na spravodlivú osobnú plácu, platí aj o medzinárodných dohodách: výmenné hospodárstvo sa už nemôže zakladať výlučne na zákone slobodnej konkurencie, ktorá taktiež veľmi často vyvoláva hospodársku diktatúru. Sloboda obchodovania je spravodlivá len vtedy, ak je podriadená požiadavkám sociálnej spravodlivosti.

Opatrenia

60. Napokon vyspelé krajiny to tiež pochopili a usilujú sa vhodnými opatreniami zaistiť svoju vlastnú vnútornú hospodársku rovnováhu, ktorú konkurencia ponechaná sama na seba ľahko narušuje. Tak nezriedka udržiavajú svoje poľnohospodárstvo za cenu obiet uložených prosperujúcejším hospodárskym odvetviam. Tak isto, aby napomáhali obchodné styky medzi sebou, zvlášť v rámci spoločného trhu, ich finančná, daňová a sociálna politika sa usiluje zabezpečiť nerovnako prosperujúcim konkurenčným priemyselným odvetviam rovnaké možnosti.

Medzinárodné dohody

61. Nebolo by prípustné používať tu dvojaké váhy a miery. Čo platí v národnom hospodárstve, čo sa pripúšťa medzi pokročilými krajinami, rovnako platí aj v obchodných stykoch medzi bohatými a chudobnými krajinami. Bez toho, že by sa zrušil konkurenčný obchod, treba ho držať v medziach spravodlivosti a mravnosti, a teda aj ľudskosti. Pri obchodovaní medzi hospodársky vyspelými a zaostalými krajinami podmienky sú priveľmi rôznorodé a skutočná sloboda príliš nerovnaká. Sociálna spravodlivosť vyžaduje, aby medzinárodný obchod - ak chce byť ľudský a mravný - nastolil aspoň určitú rovnosť možností. Táto rovnosť nemôže byť vyhladkovým cieľom. Ale aby sa tento cieľ dosiahol, treba už teraz utvoriť skutočnú rovnosť v rokovaníach a vyjednávaniach. I tu by boli užitočné medzinárodné dohody s dostatočne širokým okruhom pôsobnosti, ktorými by sa určili všeobecné zásady, ako upraviť určité ceny, ako chrániť určitú produkciu, ako napomáhať niektoré

rodia sa priemyselné odvetvia. Kto by nevidel, že toto spoločné úsilie o väčšiu spravodlivosť v obchodných stykoch medzi národmi by prinieslo rozvojovým krajinám pozitívnu pomoc, ktorá by mala nielen bezprostredné, ale aj trváce výsledky.

Prekážky, ktoré treba prekonať: nacionalizmus...

62. Aj iné prekážky sa stavajú do cesty utváraniu spravodlivejšieho sveta, viac zoskupeného v univerzálnej solidárnosti. Myslíme na nacionalizmus a rasizmus. Je len prirodzené, že spoločenstvá, ktoré si iba nedávno nadobudli politickú nezávislosť, sú žiarlivé na svoju ešte krehkú národnú jednotu a usilujú sa ju chrániť. Takisto je v poriadku, že národy so starobyľou kultúrou sú hrdé na dedičstvo, ktoré im dáva do vena ich história. Ale tieto oprávnené city sa musia povzniesť k univerzálnej láske, ktorá zahŕňa všetkých členov ľudskej rodiny. Nacionalizmus izoluje národy proti ich skutočným záujmom. A bol by zvlášť škodlivý tam, kde si slabosť národného hospodárstva vyžaduje pravý opak, totiž dať dovedna svoje úsilie, svoje vedomosti a finančné prostriedky, a tak uskutočňovať program rozvoja a zvyšovať obchodnú a kultúrnu výmenu.

...rasizmus

63. Rasizmus nie je výlučným údelom mladých národov, kde sa niekedy kryje pod rúškom rivality klanov a politických strán na veľkú škodu spravodlivosti, vystavujúc nebezpečenstvu občiansky pokoj. Za kolonializmu často zúril medzi kolonizátormi a domorodcami, bol prekážkou plodného vzájomného porozumenia a spôsobil mnoho rozhorčenia pre skutočné krivdy. Ešte i teraz prekáža v spolupráci národom v nedostatku a je kvasom rozkladu a nenávisť i vnútri štátov, ak sa jednotlivci a rodiny vidia napriek neodcudziteľným ľudským právam nespravodlivo podrobení odlišnému zaobchádzaniu len pre svoju rasu alebo farbu.

Na ceste k solidárnemu svetu

64. Táto situácia, ktorá neveští nič dobrého do budúcnosti, nás hlboko zarmucuje. No predsa nestrácame nádej. Prenikavejšie pocitovaná potreba spolupráce, živšie vedomie spolupatričnosti napokon zvíťazia nad nedorozumeniami a sebeckom. Dúfame, že menej vyvinuté krajiny budú vedieť využiť svoje susedstvo, aby medzi sebou organizovali na rozsiahlejších územiach oblasti plánovaného rozvoja tým, že si vypracujú spoločný program, skoordínujú investície, rozdelia možnosti produkcie a zorganizujú obchod. Takisto dúfame, že multilaterálne a medzinárodné organizácie nájdu po potrebnej reorganizácii východiská, ktoré umožnia nateraz ešte nedostatočne vyvinutým národom vyjsť zo závozu, do ktorého sa - ako sa zdá - dostali, takže ony samy, verné svojim vlastným schopnostiam, objavia prostriedky svojho spoločenského a ľudského pokroku.

Všetky národy sú strojmi svojho vlastného osudu

65. Lebo toto je potrebné docieľiť. Čoraz väčší účinnejšia svetová solidárnosť má umožniť všetkým národom, aby sa ony samy stali strojmi svojho osudu. Medzinárodné vzťahy minulosti sú pričasto poznačené násilím. Nech nadíde konečne deň, keď sa medzinárodné styky budú vyznačovať vzájomnou úctou a priateľstvom, závislosťou od seba v spolupráci a spoločným napredovaním na zodpovednosť každého národa. Mladšie a slabšie národy sa dožadujú činnej účasti na budovaní lepšieho sveta, ktorý by mal vo väčšej úcte práva a povolanie každého. Táto požiadavka je oprávnená a každý si ju má všimnúť a dať na ňu odpoveď.

3. UNIVERZÁLNA LÁSKA

66. Svet je chorý. Jeho neduh neväzí natoľko v neproduktívnosti zdrojov alebo v ich uchvátení zo strany niekoľkých, ako skôr v nedostatku bratstva medzi ľuďmi a medzi národmi.

Povinnosti súvisiace s pohostinnosťou

67. Nebudeme nikdy vedieť dosť nástojiť na potrebe pohostinnosti - povinnosti ľudskej spolupatričnosti a kresťanskej lásky -, ktorá zaväzuje tak rodiny, ako aj kultúrne organizácie hostiteľských krajín. Zvlášť pre mladých treba rozšíriť okruh pohostinných rodín a domovov. V prvom rade preto, aby neboli vystavení nebezpečenstvu osamotenosti, pocitu opustenosti a stiesnenosti, čo vyčerpáva ich duševné sily. Potom preto, aby sa chránili pred nezdravou situáciou, do ktorej sa dostávajú a v ktorej sú nútení porovnávať krajinú núdzu svojej vlasti s prepychom a márnotratosťou, ktoré ich často obklopujú. ďalej preto, aby našli ochranu pred rozvratnými náukami a pred agresívnymi pokušeniami, ktoré na nich doliehajú pri spomienke na toľkú "nezaslúženú biedu".⁵⁸ No predovšetkým preto, aby sa im poskytol spolu s teplom bratského prijatia príklad zdravého života, zážitok pravej a účinnej kresťanskej lásky, povzbudenie pre úctu k duchovným hodnotám.

Dráma mladých študentov

68. Je bolestivé myslieť na to, že mnohí mladí ľudia, čo prichádzajú do pokročilejších krajín, aby si tam získali vedomosti, skúsenosti a kultúru, vďaka ktorým by boli schopní lepšie slúžiť svojej vlasti, nadobúdajú si tam bezpochyby prvotriednu pripravenosť, ale pritom príliš často strácajú úctu k duchovným hodnotám, s ktorými sa nezriedka stretali ako s drahocenným dedičstvom v kultúrnom prostredí, v ktorom vyrastali.

Emigrovaní robotníci

69. Rovnakým spôsobom treba prijať emigrovaných robotníkov, ktorí žijú neraz v neľudských podmienkach, šetriac na svojom zárobku, aby mohli trochu uľaviť svojim rodinám, čo zostali v biede v rodnom kraji.

Sociálne cítenie voči chudobným krajinám

70. Naše ďalšie odporúčania adresujeme tým, ktorých hospodárske záležitosti privádzajú do krajín nedávno otvorených pre industrializáciu, priemyselníkom, obchodníkom, vedúcim a zastupiteľom veľkopodnikov. Ide často o ľudí, ktorí vo svojej domovine dokazujú, že im nechýba sociálne cítenie. Prečo by sa teda mali znížiť k neľudským zásadám individualizmu, keď pôsobia v menej vyspelých krajinách? Ich vyššie postavenie ich má práve naopak pobádať, aby sa stali priekopníkmi sociálneho a ľudského pokroku tam, kde ich privádzajú ich záležitosti. Aj ich organizačný talent by im mal vnuknúť spôsob, ako zužitkovať prácu domorodcov, školiť odborných robotníkov, chystať inžinierov a kádre, nechať miesto pre ich iniciatívu, postupne im umožňovať vyššie postavenie, a tak ich pripravovať, aby v neďalekej budúcnosti prevzali spolu s nimi zodpovednosť za vedenie. Nech sa prinajmenšom vzťahy medzi vedúcimi a podriadenými vždy spravujú podľa spravodlivosti. Nech sú zakotvené v riadnych zmluvách s obojstrannými záväzkami. Napokon nech sa s nikým, čo aké by bolo jeho postavenie, svojvoľne nezaobchádza.

Úlohy odborníkov v rozvojových misiách

71. Teší nás, že medzinárodné alebo bilaterálne ustanovizne i súkromné organizácie posielajú čoraz početnejších odborníkov s rozvojovým poslaním. Títo si však "nemajú počínať ako páni, ale ako pomocníci a spolupracovníci".⁵⁹ Obyvateľstvo rýchlo vybadá, či tí, čo mu prichádzajú na pomoc, robia to s láskou alebo bez lásky, či prišli len kvôli technizácii, alebo preto, aby dali človeku plnú hodnotu. Ich poslanstvo je vystavené nebezpečenstvu, že vôbec nebude prijaté, ak ho nesprevádza bratská láska.

Vlastnosti odborníkov

72. K potrebnej technickej pripravenosti treba teda pridružiť hodnoverné príznaky nezištnej lásky. Odborníci, zbaviac sa akejkolvek nacionalistickej pýchy, ako aj všetkého, čo by mohlo pôsobiť dojmom rasizmu, musia sa učiť úzko spolupracovať so všetkými. Ved' vedia, že ich kompetentnosť ich nerobí nadradenými vo všetkých oblastiach. Civilizácia, ktorá ich odchovala, obsahuje síce prvky univerzálneho humanizmu, avšak nie je ani jediná ani výlučná a nemožno ju importovať bez adaptácie. Pracovníci takýchto misií nech si dajú záležať na tom, aby sa oboznámili s dejinami, charakteristickými črtami a kultúrnym bohatstvom krajiny, ktorá ich prijíma. Tak nastane zblíženie užitočné pre jednu i pre druhú civilizáciu.

Dialógy civilizácií

73. Úprimný dialóg medzi civilizáciami, takisto ako medzi jednotlivcami, vytvára bratstvo. Práca na rozvoji zblíži národy pri uskutočňovaní spoločných podujatí, ak všetci, počínajúc vládami a ich predstaviteľmi a končiac tým najskromnejším odborníkom, sa zapália bratskou láskou a ak ich bude viesť úprimná túžba budovať civilizáciu založenú na celosvetovej solidárnosti. Vtedy sa rozprúdi dialóg sústredený nie na produkty a technické vymoženosti, ale na človeka. A tento dialóg bude plodný, ak národy, ktoré majú na ňom účasť, budú z neho čerpať prostriedky svojho vlastného zveľaďovania a duchovného rastu; ak sa technici stanú vychovávateľmi a ak poskytované vzdelanie sa bude vyznačovať takou vysokou duchovnou a mravnou úrovňou, že zaručí nielen hospodársky, ale aj ľudský rozvoj. Takto nadviazané vzťahy budú pokračovať, aj keď už prestane pomocná akcia a nikto neprehliadne, aký veľký význam budú mať pre svetový mier.

Výzva mladým ľuďom

74. Mnoho mladých ľudí už s nadšením a bez meškania odpovedalo na výzvu Pia XII. za laických misionárov.⁶⁰ Mnoho je aj takých, čo sa dobrovoľne dali k dispozícii úradným alebo súkromným ustanovizniám, čo spolupracujú s rozvojovými národmi. S radosťou sa dozvedáme, že v niektorých štátoch "vojenská služba"

sa čiastočne môže zameniť za "sociálnu službu", prípadne jednoducho za "službu". Žehnáme týmto podujatiam a tým, čo na ne ochotne reagujú. Kiežby všetci, čo sa odvolávajú na Krista, pochopili jeho výzvu: "Lebo som bol hladný a dali ste mi jesť; bol som smädný a dali ste mi piť; bol som pocestný a pritúlili ste ma; bol som nahý a priodeli ste ma; bol som chorý a navštívili ste ma; bol som vo väzení a prišli ste ku mne."61 Nik nesmie zostať ľahostajný voči osudu svojich bratov, čo sa ešte topia v biede, sú vydaní napospas nevedomosti a žijú v neistote. Ako Kristovo srdce, i srdce kresťana musí mať súcit s toľkou biedou: "Lúto mi je zástupu".62

Modlitba a činnosť

75. Všetci majú v modlitbách vrúcne prosiť, aby sa ľudstvo, keď si už uvedomilo tieto veľké zlá, rozumne a rozhodne usilovalo o ich odstránenie. Tejto modlitbe má zodpovedať neochvejná spoluúčasť všetkých, primerane silám a možnostiam každého, na boji proti zaostalosti. Kiežby si jednotlivci, spoločenské skupiny a národy bratsky podali ruky a silní pomáhali slabým rásť, vložiac do tohto úsilia všetku svoju skúsenosť, horlivosť a nezištnú lásku! Koho vedie opravdivá láska, je schopnejší než ktokoľvek iný odhaliť korene biedy, nájsť prostriedky boja proti nej a spôsobil, ako s ňou rozhodne skončovať. Ako budovateľ pokoja "pôjde svojou cestou, šíriac radosť a vlievajúc svetlo a milosť do ľudských srdc po celom zemskom povrchu, učiac ich objavovať ponad všetky hranice bratské a priateľské tváre".63

ROZVOJ JE NOVÉ MENO POKOJA

76. Príveľké hospodárske, sociálne a kultúrne rozdiely medzi národmi vyvolávajú napätie a nezhody a ohrozujú mier. Preto sme povedali koncilovým Otcom pri návrate z našej mierovej cesty do Organizácie Spojených národov: "Položenie rozvojových národov musí byť predmetom našej pozornosti, lepšie povedané naša láska k chudobným celého sveta - a ide o nespočítateľné zástupy - musí sa stať pozornejšou, aktívnejšou."64 Bojovať proti biede a boriť sa s krivdou znamená šíriť ľudský a duchovný pokrok a zároveň zlepšovať životné podmienky, slovom napomáhať spoločné dobro ľudstva. Pokoj neznamená iba bezvojnový stav, ktorý je výsledkom stále nejstej rovnováhy síl. Buduje sa deň čo deň uskutočňovaním Bohom chceného poriadku, ktorý so sebou prináša dokonalejšiu spravodlivosť medzi ľuďmi.65

Vyjst' z izolácie

77. Národy sú tvorcami svojho vlastného rozvoja, a preto ony samy sú zaň v prvom rade zodpovedné. Ale nedosiahnu ho osamotene. Oblastné dohovory medzi slabšími národmi o vzájomnej pomoci, rozsiahlejšie dohody, aby sa im išlo v ústrety, i náročnejšie konvencie jedných s druhými, aby sa presadzoval spoločný program: toto sú míľniky na ceste rozvoja, vedúcej k mieru.

Na ceste k účinnej svetovej autorite

78. Táto medzinárodná spolupráca s celosvetovým poslaním si vyžaduje inštitúcie, ktoré by ju pripravili, koordinovali a usmerňovali, kým sa nenastolí všeobecne uznávaný právny poriadok. Z celého srdca povzbudzujeme organizácie, čo vzali na seba túto spoluprácu v záujme rozvoja, a želáme si, aby ich autorita rástla. Zástupcom Spojených národov v New Yorku sme preto povedali: "Vaším poslaním je zbratať nie iba niektoré národy, ale všetky národy... A kto by nevidel potrebu prísť k tomu, aby sa takto postupne nastolila celosvetová autorita, ktorá by bola schopná účinne vystupovať na právnom a politickom poli?"66

Opodstatnené nádeje v lepší svet

79. Niektorí budú azda pokladať podobné nádeje za utópiu. Mohlo by sa však stať, že ich realizmus je pochybený a že si neuvedomujú dynamizmus sveta, ktorý chce žiť bratskejšie a ktorý napriek svojej nevedomosti, svojim chybám, ba aj hriechom, napriek svojim opätovným upadnutiam do barbarstva a napriek svojim dlhým blúdeniam ďaleko od cesty spásy sa pomaly približuje, hoci si to ani neuvedomuje, k svojmu Stvoriteľovi. Táto cesta k väčšej ľudskosti si vyžaduje námahu a obety. Ale aj utrpenie, prijaté z lásky k bratom, prispieva k pokroku celej ľudskej rodiny. Kresťania vedia, že spojenie s obetou Spasiteľa napomáha budovanie Kristovho tela vo svojej plnosti - a tou je zhromaždený Boží ľud.67

Solidárnosť platí pre všetkých

80. Na tejto ceste všetci patríme spolu. Preto sme všetkým chceli pripomenúť rozsiahlosť drámy a naliehavosť diela, ktoré treba uskutočniť. Nadišla hodina činov. Ide o život toľkých nevinných detí, o umožnenie ľudskejších

životných podmienok toľkým nešťastným rodinám, ide o svetový mier, o budúcnosť civilizácie. Všetci ľudia, všetky národy musia teda prevziať svoju zodpovednosť.

KONEČNÁ VÝZVA

Katolíkom

81. Zaprisahávame najprv všetkých našich synov a dcéry. Aj v rozvojových krajinách, nie menej ako inde, laici musia vziať na seba ako svoju špecifickú úlohu obnovu časného poriadku. Ak je poslaním hierarchie podávať a hodnoverne vysvetľovať mravné zásady, ktorými sa treba riadiť v tejto oblasti, je úlohou laikov svojimi slobodnými podujatiami preniknúť kresťanským duchom - nečakajúc pasívne na pokyny a smernice - zmyšľanie a mravy, zákony a štruktúry spoločnosti, uprostred ktorej žijú.⁶⁸ Sú potrebné zmeny, sú nevyhnutné prenikavé reformy. Katolícki laici sa majú rozhodne pričiniť o to, aby vdýchli týmto zmenám a reformám evanjeliového ducha. Našich katolíckych synov a dcéry štedrejšie obdarených krajín žiadame, aby svojimi skúsenosťami a svojou aktívnou účasťou napomáhali úradné i súkromné svetské a náboženské organizácie, ktoré sa usilujú premôcť ťažkosti rozvojových národov. Istotne si dajú záležať na tom, aby boli v prvej línii medzi tými, čo sa všetkými silami usilujú uviesť do života medzinárodnú morálku spravodlivosti a rovnoprávnosti.

Veriacim kresťanom

82. Sme si istý, že všetci naši kresťanskí bratia znásobia svoje spoločné a zámerné úsilie, aby pomáhali svetu zvíťaziť nad sebeckom, pýchou a rivalitami, prekonávať baživosť a nespravodlivosť a sprístupniť všetkým cesty ľudskejšieho života, aby každý miloval a napomáhal svojho blížneho ako vlastného brata. A v pohnutej spomienke na nezabudnuteľné stretnutie s našimi nekresťanskými bratmi v Bombaji znovu ich pozývame, aby sa celým srdcom a umom dali do práce, aby všetci ľudia mohli žiť životom dôstojným Božích dietok.

Ľuďom dobrej vôle

83. Napokon sa obraciame na všetkých ľudí dobrej vôle, ktorí sú si vedomí, že cesta k pokoju vedie cez rozvoj. Delegáti pri medzinárodných inštitúciách, štátnici, novinári, vychovávatelia, vy všetci, každý na svojom mieste, ste budovateľmi nového sveta. Vrúcne prosíme všemohúceho Boha, aby vám osvietil rozum a dodal vám odvahy, aby ste burcovali verejnú mienku a strhli národy. Vychovávatelia, vy máte už od detstva vzbudzovať lásku k národom v núdzi. Novinári, je vašou úlohou predkladať našej pozornosti úsilia vynakladané v záujme vzájomnej pomoci medzi národmi, ako aj predstavovať nám biedy, na ktoré ľudia radi zabúdajú, aby si uchváholi svedomie. Nech bohatí vedia aspoň to, že majú chudobných pred dvermi, ktorí čakajú na odrobinky z ich hostín.

Štátnikom

84. Štátnici, vám pripadá povinnosť mobilizovať vaše spoločenstvá do práce za účinnejšiu celosvetovú solidarnosť, a predovšetkým priviesť ich k tomu, aby uznali za potrebné obmedziť svoj prepych a svoju márnotratosť v záujme rozvoja a na záchranu mieru. Delegáti pri medzinárodných ustanovizniach, od vás závisí, aby nebezpečné a jalové meranie síl nahradila priateľská, mierumilovná a nezištná spolupráca za solidárny rozvoj ľudstva, ktorého by boli čoraz väčšími účastníkmi všetci ľudia.

Mysliteľom

85. A ak je pravda, že svet je v tiesni pre nedostatok myslenia, obraciame sa na mysliteľov a na rozvážnych ľudí, katolíkov, kresťanov, na čitateľov Boha, smädiacich po absolútne, spravodlivosti a pravde, na všetkých ľudí dobrej vôle. Podľa Kristovho príkladu osmeľujeme sa naliehať vás prosiť: "Hľadajte a nájdete",⁶⁹ kliesnite cesty, ktoré vedú - prostredníctvom vzájomnej pomoci - k prehĺbeniu vedomostí, k zušľachteniu srdca a k bratskejšiemu životu uprostred naozaj univerzálnej ľudskej spoločnosti.

Výzva pre všetkých

86. Vy všetci, čo ste začuli volanie trpiacich národov, vy všetci, čo sa mu usilujete vyhovieť, vy ste apoštolmi dobrého a pravého rozvoja, čo sa nezakladá na sebeckom bohatstve, ktoré by bolo cieľom samo pre seba, ale na hospodárstve v službách človeka, na každodennom chlebe, rozdeľovanom všetkým sťa zdroj bratstva a znak Prozreteľnosti.

Požehnanie

87. Z celého srdca vám žehnáme a pozývame všetkých ľudí dobrej vôle, aby sa k vám bratsky pridali. Lebo ak je rozvoj novým menom pokoja, ktože by si neželal na ňom pracovať zo všetkých síl? Áno, vyzývame vás všetkých dať odpoveď na naše úzkostné volanie v Pánovom mene.

Dané v Ríme pri svätom Petrovi dňa 26. marca 1967, na sviatok slávneho Vzkriesenia nášho Pána Ježiša Krista, vo štvrtom roku nášho pontifikátu.

Pavol VI.

POZNÁMKY

1 Porov. Acta Leonis XIII, XI (1892), s. 97-148.

2 Porov. AAS, XXIII (1931), s. 177-228.

3 Porov. AAS, LIII (1961), s. 401-464.

4 Porov. AAS, LV (1963), s. 257-304.

5 Porov. rozhlasové posolstvo z 1. júna 1941 na 50. výročie encykliky Rerum novarum: AAS, XXXIII (1941), s. 195-205; vianočné rozhlasové posolstvo z 24. decembra 1942: AAS, XXXV (1943), s. 9-24; prejav k skupine pracujúcich na výročie encykliky Rerum novarum zo 14. mája 1953: AAS, XLV (1953), s. 402-408.

6 Porov. encykliku Mater et magistra: AAS, LIII (1961), s. 440.

7 Gaudium et spes, 63-72: AAS, LVIII (1966), s. 1084-1094.

8 Motu proprio Catholicam Christi Ecclesiam zo 6. januára 1967: AAS, LIX (1967), s. 27.

9 Encyklika Rerum novarum z 15. mája 1891: Acta Leonis, XIII, XI (1892), s. 98. XI. (1892), str. 98.

10 Gaudium et spes, 63.

11 Porov. Lk 7,22.

12 Gaudium et spes, 3.

13 Porov. encykliku Immortale Dei z 1. novembra 1885: Acta Leonis, XIII, V (1885), s. 127.

14 Gaudium et spes, 4.

15 L.-J. Lebert O. P., Dynamique concrète du développement, Paris, Economie et Humanisme, Les Editions Ouvrières 1961, s. 28.

16 2 Sol 3,10.

17 Porov. napr. J. Maritain, Les conditions spirituelles du progrès et de la paix, v Rencontre des cultures à l'UNESCO sous le signe du Concile ecuménique Vatican II, Paris, Mame 1966, s. 66.

18 Porov. Mt 5,3.

19 Gn 1,28.

20 Gaudium et spes, 69.

21 1 Jn 3,17.

22 De Nabuthe, 12. 53, PL 14, 747; porov. J.-R. Palanque, Saint Ambroise et l'empire romain, Paris, de Boccard 1933, s. 336 n.

23 Lettre à la Semaine sociale de Brest, v L'homme et la révolution urbaine, Lyon, Chronique sociale 1965, s. 8 a 9

24 Gaudium et spes, 71.

25 Porov. tamtiež, 65.

26 Encyklika Quadragesimo anno z 15. mája 1931: AAS, XXIII (1931), s. 212.

27 Porov. napr. Colin Clark, The conditions of economic progress, 3. vydanie, London, Macmillan et Co., New York, St. Martin's Press 1960, s. 3-6.

28 Lettre à la Semaine sociale de Lyon, v Le travail et les travailleurs dans la société contemporaine, Lyon, Chronique sociale 1965, s. 6.

29 Porov. napr. M.D. Chenu, OP, Pour une théologie du travail, Paris, Editions du Seuil 1955.

30 Mater et magistra: AAS, LIII (1961), 423.

31 Porov. napr. O. von Nell-Breuning, SJ, Wirtschaft und Gesellschaft, I., Grundfragen, Freiburg, Herder 1956, s. 183-184.

32 Ef 4,13.

33 Porov. napr. Mons. M. Larrain Errazuriz, biskup v Talca (Chile), predseda CELAM, Lettre pastorale sur le développement et la paix, Paris, Pax Christi

- 1965.
- 34 Gaudium et spes, 26.
- 35 Mater et magistra: AAS, LIII (1961), s. 414.
- 36 L'Osservatore Romano z 11. septembra 1965.
- 37 Porov. Mt 19,6.
- 38 Gaudium et spes, 52.
- 39 Porov. tamtiež, 50-51.
- 40 Tamtiež, 15.
- 41 Mt 16,26.
- 42 Gaudium et spes, 57.
- 43 Tamtiež, 19.
- 44 Porov. napr. J. Maritain, L'humanisme intégral, Paris, Aubier 1936.
- 45 H. de Lubac, SJ, Le drame de l'humanisme athée, 3. vydanie, Paris, Spes 1945, s. 10.
- 46 Pensées, éd. Brunschvicg, s. 434; porov. M. Zundel, L'homme passe l'homme, Le Caire, Editions du lien 1944.
- 47 Prejav k predstaviteľom nekresťanských náboženstiev z 3. decembra 1964: AAS, LVII (1965), s. 132.
- 48 Jak 2,15-16.
- 49 Porov. Mater et magistra: AAS, LIII (1961), s. 440n.
- 50 Porov. AAS, LVI (1964), s. 57-58.
- 51 Porov. Encicliche e Discorsi di Paolo VI, IX, Roma, Ed. Paoline 1966, s. 132-136; Documentation catholique, 63, Paris 1966, s. 403-406.
- 52 Porov. Lk 16,19-31.
- 53 Gaudium et spes, 86.
- 54 Lk 12,20.
- 55 Posolstvo svetu, zverené novinárom v Bombaji zo 4. decembra 1964: AAS, LVII (1965), s. 135.
- 56 Porov. AAS, LVI (1964), s. 639n.
- 57 Porov. Acta Leonis, XIII, XI (1892), s. 131.
- 58 Porov. tamtiež, 98.
- 59 Gaudium et spes, 85.
- 60 Porov. encykliku Fidei donum z 21. apríla 1957: AAS, XLIX (1957), s. 246.
- 61 Mt 25,35-36.
- 62 Mk 8,2.
- 63 Prejav Jána XXIII. pri príležitosti udelenia Balzanovej ceny z 10. mája 1963: AAS, LV (1963), s. 455.
- 64 AAS, LVII (1965), s. 896.
- 65 Porov. encykliku Pacem in terris: AAS, LV (1963), s. 301.
- 66 AAS, LVII (1965), s. 880.
- 67 Porov. Ef 4,12; Lumen gentium, 13.
- 68 Porov. Apostolicam actuositatem, 7, 13 a 24.
- 69 Lk 11,9.